

EESTI NSV RIIKLIK ETNOGRAAFIAMUUSEUM

KÜSIMUSLEHT nr. 99

EESTI RAHVAPÄRASED
LASTE MÄNGUASJAD

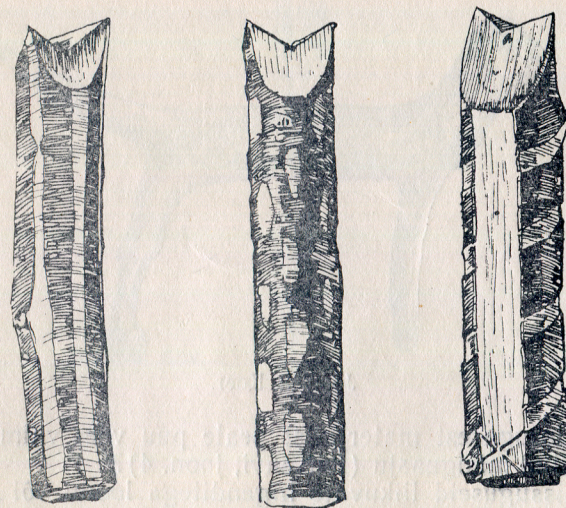
Küsimusleht nr. 99

Eesti rahvapärased laste mänguasjad

Etnograafiamuuseumi fondides on ka väike kogu laste mänguasju. Ent traditsiooniliste mänguasjade eri liike leidub rahva hulgas siiski rohkem. Neid pole aga senini süstemaatiliselt kogutud; samuti on olemasolevad kirjeldused väga napid. Eelpoolmainitud lünki arvestades koostatigi käesolev küsimusleht. Materjali kogumisel on vajalik selgitada, milliseid endisi ja misuguseid uusi rahvapäraseid omavalmistatud mänguasju kasutatakse tänapäeval. Kui mõned mänguasjad on tarvitusest kadunud, siis palutakse nende kohta anda täpsed kirjeldused, joonised ja võimaluse korral ka mõõted. Vajalik on ka üles tähendada, kuidas mänguasjadega mängiti. Esitada võimalikult kõik murdepärased nimetused.

Loomi ja linde imiteerivad mänguasjad.

1. Milliseid kari- ja tööloomi valmistati puupulkadest (lehmad, härjad, lambad, sead, hobused; joon. 1)?

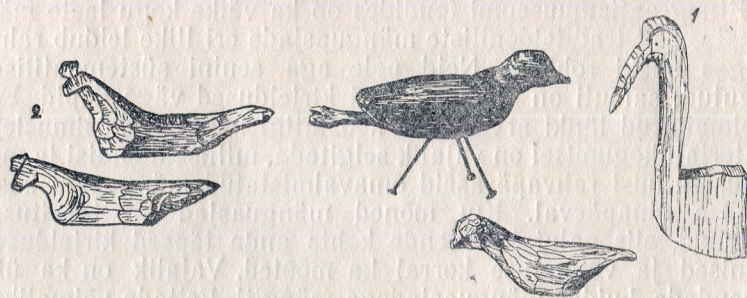

Joon. 1. Lehmad (rist märgib udarat).

2. Kirjeldada ja näidata joonisel mitmesuguste loomade eritunnuseid (näit. kirjud lehmad).

3. Kirjeldada ja joonistada, millised olid puupulkadest valmistatud karjused?

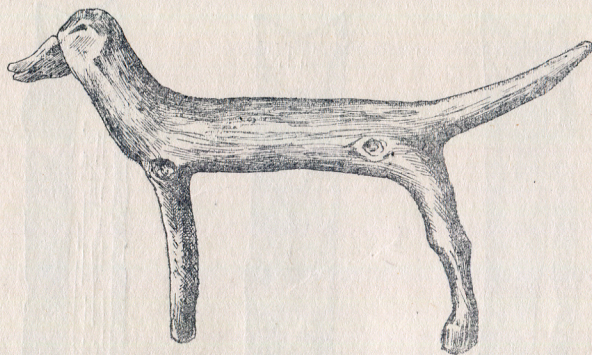
4. Missuguseid kodulinde valmistati puupulkadest (kanad, kuked, pardid, haned jm.; joon. 2)?

Joon. 2. Linnud. 1) Luik. 2) Kanad.

5. Missuguseid loomi ja linde peale koduloomade ja -linde veel valmistati puupulkadest?

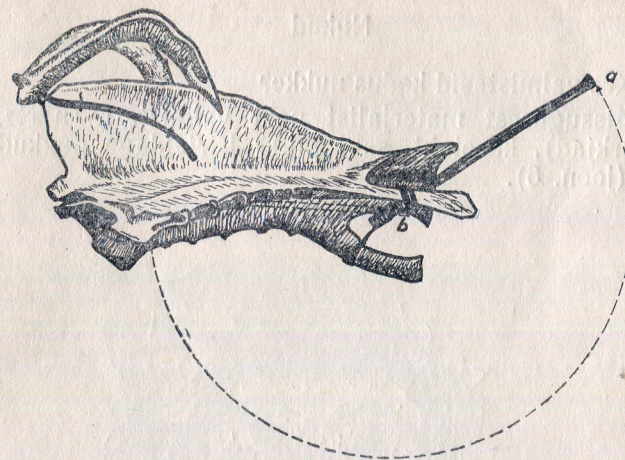
6. Kirjeldada või näidata joonisega, kuidas on loomade või lindude voolimisel oskuslikult kasutatud puu looduslikke vorme (joon. 3).

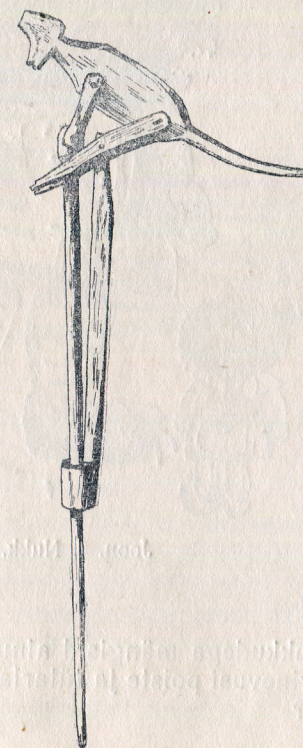
Joon. 3. Koer.

7. Missugusest materjalist peale puu veel valmistati eel-poolmainitud mänguvasju (luu, savi; joon. 4)?

8. Missuguseid liikuvate liigenditega loomi või linde valmistati (joon. 5)?

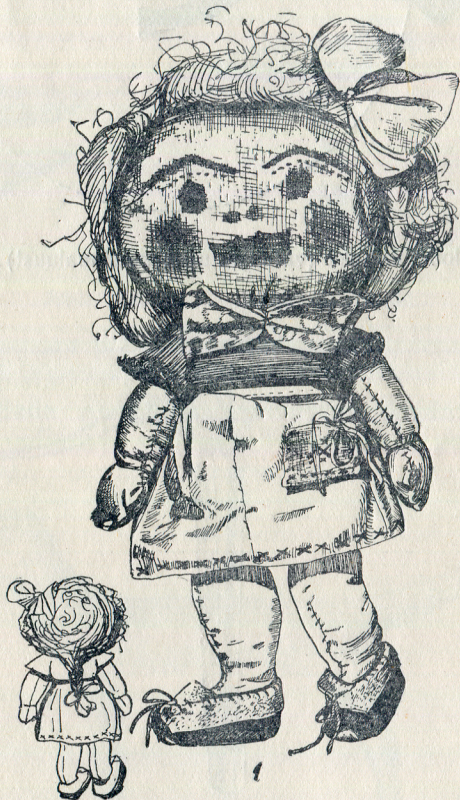
Joon. 4. Sokk (valmistatud hane rinnaluust).

Joon. 5. Ahv.

Nukud

9. Kes valmistasid kodus nukke?
10. Missugusest materjalist neid valmistati (narts, puu, luga (kõrkjad), kasetoht, savi jm.)? Kirjeldage nukkude rōivastust (joon. 6).

Joon. 6. Nukk.

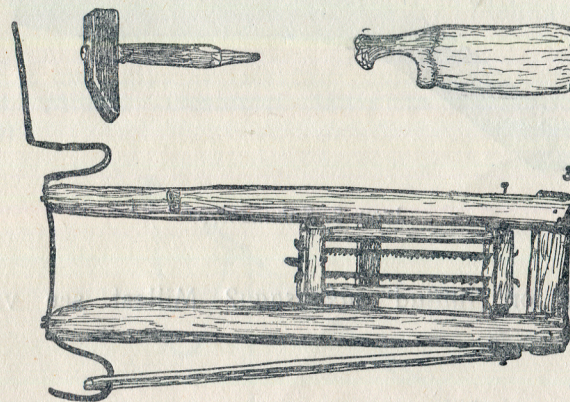
11. Kas nukkudega mängisid ainult tütarlapsed või ka poisid? Kas oli erinevusi poiste ja tütarlaste nukkude vahel? Milles need seisnesid?

12. Millal hakati Teie ümbruskonnas nukke laadalt või poest ostma?

13. Millised olid kõige algelisemad (lihtsamad) nukutüübid Teie ümbruskonnas? Joonistage või kirjeldage neid!

Tööriistu ja tarbeesemeid jälgendavad mänguasjad.

14. Missuguseid tarbeesemeid jälgendati mänguasjades? Millist materjali kasutati nende valmistamiseks?
15. Kas tööriista või tarbeeset jälgendati täpselt või üldjoontes (joon. 7)?

Joon. 7. Tööriistu. 1) Haamer. 2) Ropsimõök. 3) Saekaater.

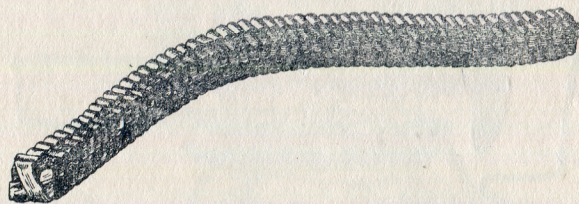
16. Missuguseid tänapäeva töö- ja tarbeesemeid jälgendatakse mänguasjades (mehhaniseeritud põllutööriistad jm.)?
17. Missuguseid liiklusvahendeid jälgendati ja jälgendatakse tänapäeval mänguasjades (vanker, regi, saan, kelk, suusad jne., jalgratas, mootorratas, auto jm.)?
18. Milliseid veesõidukeid jälgendati mänguasjades (parv, paat, purjek, laev jm.)? Missugusest materjalist neid valmistati?

19. Missugused laskeriistad esinesid mänguasjadena varem ja millised esinevad tänapäeval (hanesulepüss, vibupüss, tulirelvad — püss, püstol jm.)?

Osavust ja tehnilisi oskusi arendavad mänguasjad.

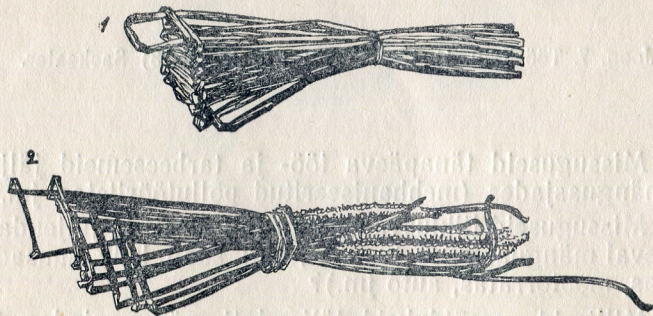
Mainitud rühma kuuluvad mänguasjad nõudsid nende tegijailt kui ka mängijailt suuremat taibukust ja osavust. Seetõttu võisid nende «meistreiks» olla kas mõni täiskasvanu või suurem ja taibukam laps.

20. Milliseid taolisi mänguasju valmistati kasetohust [tohukuubik (mõnel herved sees kõrinnaks), *kassimärss*, *kannuskõre* jne. joon. 8)?

Joon. 8. Kannuskõre.

21. Kas on tuntud *saksasaan*? Millest see valmistati (joon. 9)?

Joon. 9. Saksasaanid.

22. Milliseid mänguasju valmistati lugade sästist (*rosetid*, *roosid*, *kõrkmepärjad* jne.)?

23. Kas on tuntud *viruvärvad*, *virivärvad*?

24. Kas tuntakse *mustlaslukku* või teisi pilbastest kokkupandavaid mänguasju?

25. Millisel aastaajal valmistati vesirattaid? Kuidas ja kus neid kasutati?

26. Kuidas valmistati *tuulemadrus*?

27. Kas tuntakse mängukärbist e. *taevaredelit*? Kuidas sellega mängiti?

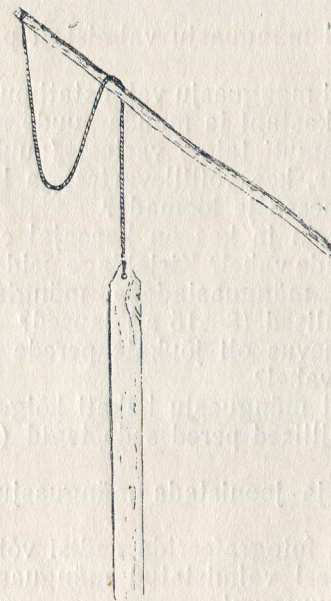
28. Milline oli *teopulk* ja kuidas sellega mängiti?

29. Milliseid mänguvigureid valmistati traadist (*süda*, *kunstrist*, *eesti vigur* jm.)?

Akustilised mänguasjad

Selle liigi moodustavad häält ja heli tekitavad mänguasjad.

30. Kas on tuntud *suristuspuu*? Selle valmistamisviisid ja mõõtmed. Millist ülesannet täitis ta varematel aegadel (joon. 10)?

Joon. 10. Suristuspuu.

31. Missugused vurriliigid on tuntud (sea või lamba jalakondist vurr, ketasvurr, nõõri abil tiirlema tõmmatav vurr, nõõbist vurr jne.)?

32. Milliseid kombeid tunti seoses vurri valmistamisega (valmistamise tähtpäevad, materjali valik ja valmistamisviis)?

33. Kuidas valmistati heina-, putke-, lehe-, rukkikõrre- ja läätsekaunapille? Võimaluse korral esitada joonised.

34. Missuguseid vilepille kasutati laste mänguasjadena (savipill, pajupill, *vene vile*).

35. Kuidas ja millisest materjalist valmistati mängupasnaid?

Muid mänguasju.

36. Kuidas kasutati seapõit mänguasjana?

37. Kas on tuntud kivimäng? Missugused olid mängureeglid?

38. Kuidas mängiti kurni?

39. Kuidas valmistati mängupalle (paberist, riideräbalaist, lehma karvadest jne.)?

40. Kuidas toimus kitsilöömine (esemeiks kepp ja puupulk)?

41. Missuguseid mänguasju valmistati paberist (nool, harmoonik jm.)?

42. Missuguseid mänguasju valmistati puulehtedest, tammetõrudest, käbidest, kastani ja muude puude ning taimede viljadest, seemnetest, samuti taimede vartest (puulehtedest hammustatud rahad, lehekee, kee võilillevartest ja kibuvitsamarjadest, tammetõrudest inimesed ja loomad)?

43. Kas oli varem ja kas on kaasajal erinevusi tütarlaste ja poistide mänguasjade vahel? Kirjeldage neid erinevusi!

44. Missuguste mänguasjadega mängisid eelkooliealised (3—7 a.) ja kooliealised (8—15 a.) lapsed?

45. Milline erinevus oli jõukate perede laste ja kehvikute laste mänguasjade vahel?

46. Missuguseid mänguasju hakati kõige enam laadalt ja linnast ostma ja millised pered seda tegid (jõukamad, ametnikud jt.)?

47. Kirjeldada ja joonistada mänguasju, mida pole küsimustikus antud.

48. Koguda või fotografeerida endisi või tänapäeva rahvapäraseid kodusel teel valmistatud mänguasju; teatada nende asukoht või saata muuseumi.

Koostanud G. Kaljuvee

ВОПРОСНИК 99 на эстонском языке.

Ladumisele antud 15. X 1964. Trükkimisele antud
4. XII 64. Paber 60×84, 1/16. Trükipoognaid 0,75 (0,68).
Trükiarv 400. Tellimise nr. 7933. MB 07267. Hans
Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. III

Tasuta